

Obrazovanje za okolišno građanstvo u fokusu

Brošura za nastavnike sa praktičnim idejama za provođenje
obrazovanja za okolišno građanstvo

Obrazovanje za okolišno građanstvo u fokusu

Ova brošura je bazirana na radu Cost projekta ENEC – Evropska mreža za okolišno građanstvo (CA16229) podržanog od strane COST-a (Evropske saradnje u nauci i tehnologiji).

COST (Evropska saradnja u nauci i tehnologiji) je panevropski međuvladin okvir. Njegova misija je da omogući proboj naučnog i tehnološkog razvoja koji će voditi novim konceptima i proizvodima i tako doprinijeti jačanju evropskih istraživačkih i inovacijskih kapaciteta.

Funded by the Horizon 2020 Framework Programme of the European Union

**European Network for
Environmental Citizenship**

Cost Action CA16229

Institucija nosilac granta:

ISBN: 978-9963-9275-7-9

Referenca:

ENEC Consortium (2019). *Education for Environmental Citizenship In Focus (Obrazovanje za okolišno građanstvo u fokusu)*. Limasol, Kipar: Evropska mreža za okolišno građanstvo – ENEC Cost projekat.

Ova brošura je bazirana na poglavlju knjige:

Hadjichambis, A. Ch. i Paraskeva-Hadjichambi D. (2020). Education for Environmental Citizenship: the pedagogical approach (Obrazovanje za okolišno građanstvo: pedagoški pristup). U: A. Ch. Hadjichambis, P. Reis, D. Parakseva-Hadjichambi et al. (Eds) *Conceptualizing environmental citizenship for 21st century education (Konceptualizovanje okolišnog građanstva za obrazovanje 21. vijeka)* (str 237-261). Cham, Švicarska: Springer

Slike:

Od Shutterstocka

Ova brošura je besplatna. Ponovno korištenje je dopušteno pod uslovom da se navede izvor. Može se koristiti za obrazovne svrhe sa odgovarajućom referencom.

Odgovorna osoba za prevod na bosanski jezik:

Doc.dr. Haris Gekić
Odsjek za geografiju
Prirodno-matematičkog fakulteta
Univerziteta u Sarajevu

Sadržaj

Predgovor	6
Uvod	7
OOG definicija	9
OOG Model	10
Glavni koncepti	11
Agensi promjena	11
Rješavanje okolišnih problema	11
Preveniranje okolišnih problema	11
Postizanje održivosti	12
Zdrava veza sa prirodom	12
Okolišna prava i dužnosti	12
Strukturalni uzroci	13
Učešće građana	13
Unutargeneracijska pravda	13
Međugeneracijska pravda	14

OOG pedagoški pristup	15
Upit	16
Planske akcije	17
Učešće građana	18
Umrežavanje i dijeljenje	19
Izdržite okolišne i socijalne promjena	20
Evaluacija i refleksija	21
OOG pedagoški pristup	22
Reference	23
Zahvale	24
ENEC upravni odbor	26

Predgovor

Okolišno građanstvo je ključno za uspjeh bilo koje okolišne politike. Održivi razvoj, kružna ekonomija, niskokarbonska ekonomija i bioekonomija zahtijevaju efikasno građansko angažovanje. Građani su pozvani da usvoje okolišne stavove i ponašanja, naprave zelene izbore, povećaju svoje učešće i da budu svjesni i primjenjuju svoja okolišna prava i dužnosti.

Obrazovanje igra ključnu ulogu u oblikovanju budućnosti okolišnih građana; niko nije rođen kao okolišni građanin, ali svako može postati jedan putem obrazovanja.

Savremena okolišna kriza sa klimatskim promjenama, smanjenjem biodiverziteta, zagađenjem zraka i svim drugim lokalnim i globalnim okolišnim problemima zahtjeva obrazovanje koje je sposobno osnažiti okolišne građane.

Pedagoški pristup obrazovanja za okolišno građanstvo je prijedlog napravljen da promoviše obrazovanje za okolišno građanstvo kako je i definisano Evropskom mrežom za okolišno građanstvo (2018a). Naravno, postoje i drugi pristupi koji mogu doprinijeti ovoj svrsi.

Svrha „Obrazovanja za okolišno građanstvo u fokusu“ je prezentovanje osnovnih ideja ovog pristupa nastavnicima i obrazovnim radnicima te se nadamo da će im biti od koristi.

Dr Andreas Ch. Hadjichambis

*Predsjedavajući
Evropske mreže za
okolišno građanstvo*

ENEC Cost projekat CA16229

Prof Pedro Reis

*Potpredsjednik
Evropske mreže za
okolišno građanstvo*

ENEC Cost projekat CA16229

Uvod

U kakvom će okruženju sutra živjeti naša djeca? Odgovor na ovo pitanje uveliko se tiče obrazovanja. Vrsta obrazovanja koju danas pružamo našoj djeci uvelikoj mjeri će oblikovati njihovo okruženje u budućnosti; ovo će okruženje biti u njihovim rukama i način na koji oni upravljaju zavisi od obrazovanja koje im danas pružamo.

Okolišno građanstvo ključni je koncept u viziji održivog razvoja i održivog svijeta. Po prvi put imamo zajednički dogovorenu definiciju okolišnog građanstva; budući da je više od 130 akademika, naučnika i istraživača koji predstavljaju 38 zemalja Evropske mreže okolišnog građanstva definisalo okolišno građanstvo kao:

'odgovorno pro-okolišno ponašanje građana koji djeluju i učestvuju u društvu kao agensi promjena u privatnoj i javnoj sferi, na lokalnom, nacionalnom i globalnom nivou, kroz individualne i kolektivne akcije, u smjeru rješavanja savremenih okolišnih problema, sprječavanja stvaranja novih, te postizanje održivosti kao i razvijanje zdrave veze sa prirodom. „Okolišno građanstvo“ uključuje ostvarivanje prava i obaveza zaštite okoliša, kao i identifikaciju temeljnih strukturnih uzroka degradacije i drugih problema okoliša, razvijanje spremnosti i sposobnosti za kritički i aktivni angažman i građansko učešće u rješavanju tih strukturnih uzroka, djelujući individualno i kolektivno unutar demokratskih okvira, te uzimajući u obzir među- i unutar-generacijsku pravdu (ENEC, 2018a) '.

Obrazovni sistemi i škole mogu uveliko doprinijeti osnaživanju mladih da postanu aktivni, participativni i odgovorni okolišni građani.

Polazna tačka za pokretanje Evropske mreže za okolišno građanstvo kao i obrazovanja za okolišno građanstvo bila je činjenica da obrazovni sistemi i škole trebaju biti osnaženi za okolišno građanstvo kao jednu od svojih ključnih misija. To zahtijeva da naši učenici budu svjesni i razumiju uticaj svojih odluka i izazova u okruženju s kojima se susreću te da budu sposobni prepoznati svoje mogućnosti i kako one mogu rezultirati dovoljnim okolišnim i društvenim promjenama. Da bi to mogli učiniti, potrebno ih je opremiti potrebnim znanjem, vještinama, stavovima, kompetencijama i ponašanjima. Obrazovanje za okolišno građanstvo teži da se ti okolišni građani obrazuju kako bi stekli prethodno pomenute karakteristike.

Pedagoški pristup obrazovanja za okolišno građanstvo prijedlog je koji nas vodi u tom smjeru. Predlaže se kao sveobuhvatni alat koji nadahnjuje obrazovanje za okolišno građanstvo. „Obrazovanje za okolišno građanstvo u fokusu“ predstavlja pedagoški pristup obrazovanja za okolišno građanstvo u laičkom obliku, kako je opisan od strane Hadjichambis i Paraskeva-Hadjichambi (2020).

Pristup preporučuje određene elemente kao faze i korake koje nije obavezno slijediti sve ili primjenjivati u određenom linearnom redoslijedu. Ovisno o problemu okoliša koji se proučava, nivou obrazovanja (npr. osnovno ili srednje) i obrazovnim tipovima (npr. formalno ili neformalno), mogu se izvršiti potrebne prilagodbe. Pozivamo nastavnike da pokušaju implementirati i evaluirati aspekte ovog pedagoškog pristupa.

Na početku, model OOG (obrazovanja za okolišno građanstvo) ilustruje definiciju obrazovanja za okolišno građanstvo. Na sljedećim stranicama predstavljeni su osnovni pojmovi ove definicije (ENEC, 2018b), poput "agenasa promjena", "rješavanja problema okoliša", "preveniranja problema okoliša", "postizanja održivosti", "zdravog odnosa s prirodom", "okolišna prava i dužnosti", "strukturalni uzroci", „učešće građana“, „unutargeneracijska pravda“ i „međugeneracijska pravda“. Nakon toga ilustrujemo glavne faze i korake pedagoškog pristupa i ističemo konkretne primjere i ideje kad god je to moguće.

Nadamo se da će Vam ovo koristiti u oblikovanju svijeta koji će biti više održiv.

OOG Definicija

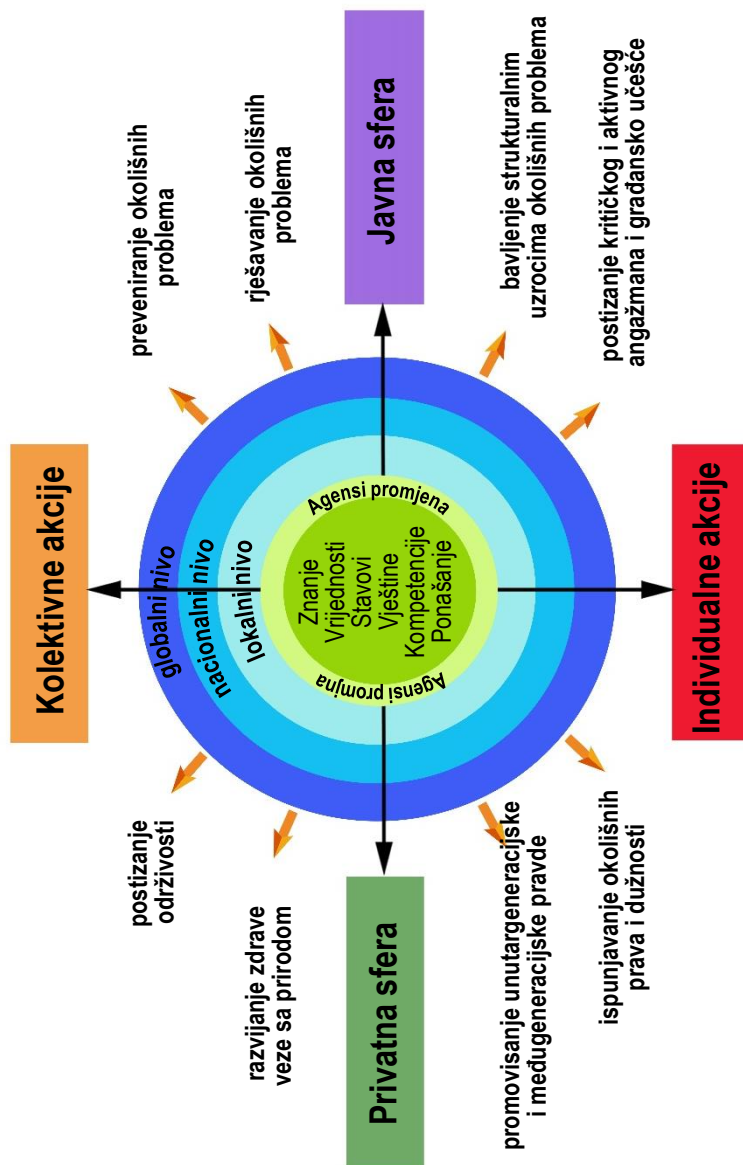
Obrazovanje za okolišno građanstvo (OOG) definisano je kao vrsta obrazovanja koja njeguje koherentan i adekvatan skup znanja, kao i potrebne vještine, vrijednosti, stavove i kompetencije kojima bi okolišni građanin trebao biti opremljen kako bi mogao djelovati i sudjelovati u društvu kao pokretač promjena u privatnoj i javnoj sferi, na lokalnom, nacionalnom i globalnom planu, pojedinačnim i kolektivnim akcijama, u smjeru rješavanja savremenih problema zaštite okoliša, sprječavanja stvaranje novih okolišnih problema, postizanja održivosti kao i razvijanja zdravih odnosa s prirodom.

Obrazovanje za okolišno građanstvo (OOG) važno je za osnaživanje građana da ispunjavaju svoja prava i dužnosti u oblasti okoliša, kao i da identifikuju temeljne strukturne uzroke degradacije okoliša i okolišne probleme, razviju spremnost i kompetencije za kritično i aktivno angažovanje i građansko učestvovanje u rješavanju tih strukturnih uzrocima, djelujući pojedinačno i zajednički u okviru demokratskih sredstava i uzimajući u obzir međugeneracijsku i unutargeneracijsku pravdu (ENEC, 2018b).

OOG MODEL

OOG definicija može biti predstavljena u OOG modelu.

Treba pojasniti da položaj svakog izlaza (narančaste strelice) u modelu OOG-a ne ilustruje njegov odnos s dimenzijama, sferama i skalama akcije.

Izvor: Hadjichambis, A. Ch. i Paraskeva-Hadjichambi D. (2020). Education for Environmental Citizenship: the pedagogical approach (Obrazovanje za okolišno građanstvo: pedagoški pristup). U: A. Ch. Hadjichambis, P. Reis, D. Parakseva-Hadjichambi et al. (Eds) Conceptualizing environmental citizenship for 21st century education (Konceptualizovanje okolišnog građanstva za obrazovanje 21. vijeka) (str 237-261). Cham, Švicarska: Springer

Agensi promjena:

Potrebni su nam, kao nikad do sad, okolišni građani koji imaju spremnost i mogućnost da donesu promjene u okolišu i u društvu u korist naše planete. Učesnici promjene su oni građani koji mogu djelovati kao katalizatori promjene, koji učestvuju u odlučivanju i djeluju kao edukatori za svoje vršnjake i za odrasle.

Rješavanje okolišnih problema:

Tačno je da je trenutne probleme okoliša teško riješiti. Aktuelni okolišni problemi:

- trebaju trenutno rješenje
- odlikuje ih složenost
- imaju okolišnu, ekonomsku i socijalnu komponentu
- i imaju lokalnu, nacionalnu i globalnu dimenziju.

Okolišni građani su građani koji mogu doprinijeti rješenju postojećih ekoloških problema.

Preveniranje okolišnih problema:

Naša svakodnevica utiče na okoliš. Svakodnevno mnoge naše odluke i mnoge naše akcije imaju uticaj na okoliš, a mogu dovesti i do novih okolišnih problema. Okolišni građani su građani koji doprinose preveniranju novih okolišnih problema.

Postizanje održivosti:

Održivost je proces održavanja promjena u uravnoteženom okruženju. Fokusira se na razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjih generacija bez ugrožavanja sposobnosti budućih generacija da zadovolje svoje potrebe. Okolišni građani shvataju važnost održivosti i bore se za njezino ispunjenje uzimajući u obzir okolišnu, socijalnu i ekonomsku dimenziju.

Zdrava veza s prirodom:

Ljudi su izgubili vezu s prirodom. Rastu, žive i stvaraju u antropogenim sredinama, a ne shvaćaju svoju zavisnost o prirodi. Oni zanemaruju učinke svojih postupaka na prirodu i okoliš. Okolišni građani imaju zdrav odnos s prirodom. Oni cijene, poštuju i štite prirodu.

Okolišna prava i dužnosti:

Kao obični građani, organizacije, vlade, nadnacionalni entiteti, svi imamo okolišna prava i dužnosti. Okolišni građani znaju i ispunjavaju svoja okolišna prava i dužnosti. Oni podstiču ostale subjekte društva, vlade i nadnacionalne entitete da učine isto.

Strukturalni uzroci:

Okolišni problemi često imaju strukturalne uzroke koji stvaraju i čine njihove izvore. Strukturalni uzroci su često skriveni i nisu primjetni površnim istraživanjima.

Ekonomski sistem, nepravilna primjena zakonodavstva u području zaštite okoliša, nedostatak djelotvornih struktura, miješanje i korupcija mogu biti strukturalni uzroci problema zaštite okoliša. Okolišni građani istražuju, identifikuju i pokušavaju promijeniti strukturalne uzroke problema okoliša.

Učešće građana:

Aktuelni okolišni problemi zahtjevaju aktivno, društveno i kritičko angažovanje svih nas, kao i naše građansko učešće. Okolišni građani uključeni su u odlučivanje. Osim toga, djeluju pojedinačno i zajedno, kako u privatnoj tako i u javnoj sferi. Aktivni su i na lokalnom, nacionalnom i globalnom nivou.

Unutargeneracijska pravda:

Unutargeneracijska pravda je pravda unutar generacije. Često u svijetu vidimo nepravdu između pripadnika iste generacije. Vidimo nejednakost, diskriminaciju i ograničenje prava. Vidimo ogromne razlike na geografskom nivou (npr. sjever-jug). Okolišni građani shvaćaju da je socijalna pravda važna i zato traže i potvrđuju unutargeneracijsku pravdu.

Tražimo međugeneracijsku pravdu

Međugeneracijska pravda je povezana sa korektnošću između različitih generacija u pogledu njihovih okolišnih prava i dužnosti.

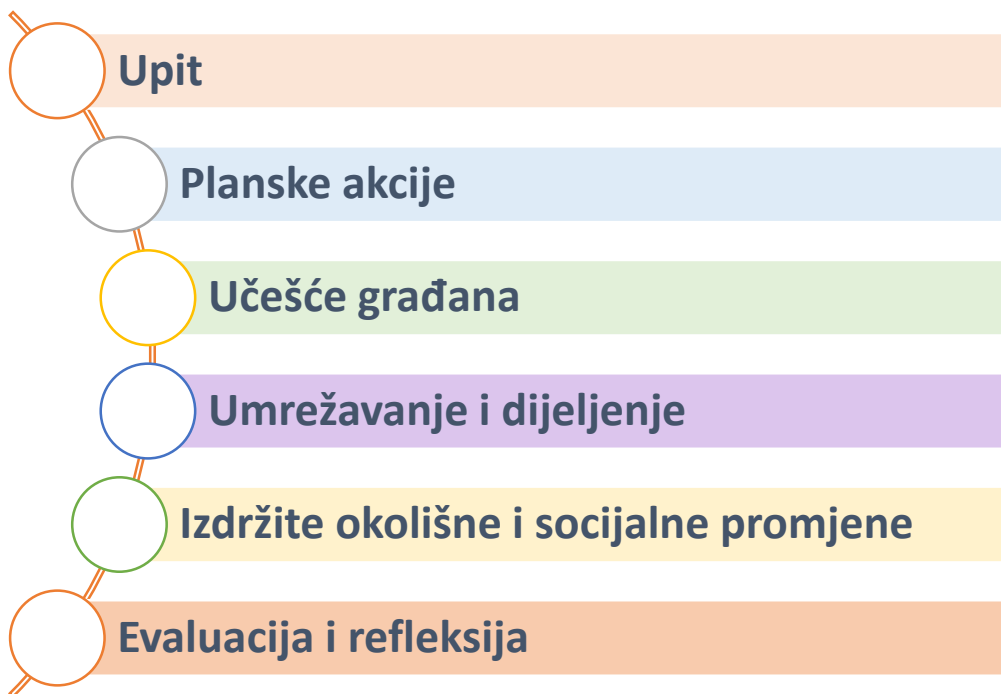
Načelo održivosti podrazumijeva poštovanje prava budućih generacija kako bi zadovoljili svoje potrebe.

Okolišni građani traže i potvrđuju međugeneracijsku pravdu.

Obrazovanje za okolišno građanstvo (OOG) promoviše OOG model koji se može primijeniti na svim nivoima i na svim tipovima obrazovanja sa jednom odgovarajućom diferencijacijom.

Šest faza je predloženo u OOG pedagoškom pristupu:

Nije obavezno slijediti ili primjenjivati sve faze ili korake u određenom linearnom redoslijedu. Zavisno od problemu okoliša koji se proučava, nivou obrazovanja (npr. osnovno ili srednje) i obrazovnim tipovima (npr. formalno ili neformalno), mogu se izvršiti potrebne prilagodbe.

Primjeri upita

Prikupljanje podataka i analiza

Učenici prikupljaju i analiziraju podatke vezane za okolišni problem

- Informacije o području istraživanja
- Ekološka važnost prirodnog ekosistema (npr. podaci o biodiverzitetu, u ugroženim vrstama)

Strukturalni uzroci

Učenici ispituju strukturalne uzroke okolišnih problema

- Neefikasni zakoni o okolišu
- Neefikasne procedure zaštite prirode
- Ekonomski rast nadvladava prirodu

Unutar- i međugeneracijska nepravda

Učenici ispituju slučajeve unutar- i međugeneracijske nepravde u odnosu spram okolišnih problema

- Buduće generacije će izgubiti usluge koje nude ekosistemi
- Akumulacija bogatstva područja kod nekoliko specifičnih organizacija

Pojašnjenje vrijednosti

Učenici ispituju vrijednosti koje pokreću različite stejkholdere (npr. programere, ekologe) relevantne za okolišne probleme

- Pitanja o vrijednostima koje mogu voditi ka različitim grupama stejkholdera (npr. projektante, ekologe)

Vanjske aktivnosti

Učenici uzimaju učešće u vanjskim mjesno orijentisanim aktivnostima na terenu kako bi proučavali okolišne probleme

- Mjesno zasnovana istraživanja u prirodnom i antropogenom okruženju (npr. razvojni prostori, prirodni ekosistemi)

Primjeri planskih akcija

Učenici bilježe interese stejkholdera s obzirom na proučavani okolišni problem

Interesi stejkholdera

- Projektanti
- Ekolozi
- Učenici
- Komšije

Učenici mapiraju kontroverze i argumente različitih stejkholdera

Mapiranje kontroverzi

- Mapiranje pozitivnih i negativnih argumenata stejkholdera
- Mapiranje međusobnih veza između stejkholdera i njihovih argumenata

Učenici ispituju moguća alternativna rješenja okolišnih problema

Alternativna rješenja

- Otkazivanje projekta
- Premještanje projekta u drugo područje
- Provođenje mjera za ublažavanje projekta

Učenici proučavaju mogući strukturalni otpor uz planirane promjene

Strukturalni otpor

- Otpor iz sistema
- Neelastični zakoni
- Sukobi interesa i uplitanja
- Ekonomski uslovi pogoduju rastu na štetu okoliša

Učenici procjenjuju rizike planiranih akcija

Procjena rizika

- Nevolje i sukobi unutar zajednice
- Krivice na ličnom i / ili kolektivnom nivou

Primjeri učešća građana

Donošenje odluka Učenici odlučuju i biraju jedno alternativno rješenje

- Izaberite optimalno alternativno rješenje
- Kontaktirajte naučnika i organizaciju za zaštitu okoliša
- Kontaktirajte političara da ti pomogne

Praktikovanje okolišnih prava i dužnosti

Učenici ispunjavaju svoja okolišna prava i dužnosti

- Javni pristup okolišnim podacima (Aarhus konvencija)
- Praktikovanje prava za javno učešće
- Primjena principa „zagađivač plaća“

Akcije u zajednici

Učenici poduzimaju individualne i kolektivne akcije u privatnoj i javnoj sferi

- Objavite članak u lokalnim novinama
- Učestvujte u radio i TV emisijama
- Organizujte kampanju - lobiraj

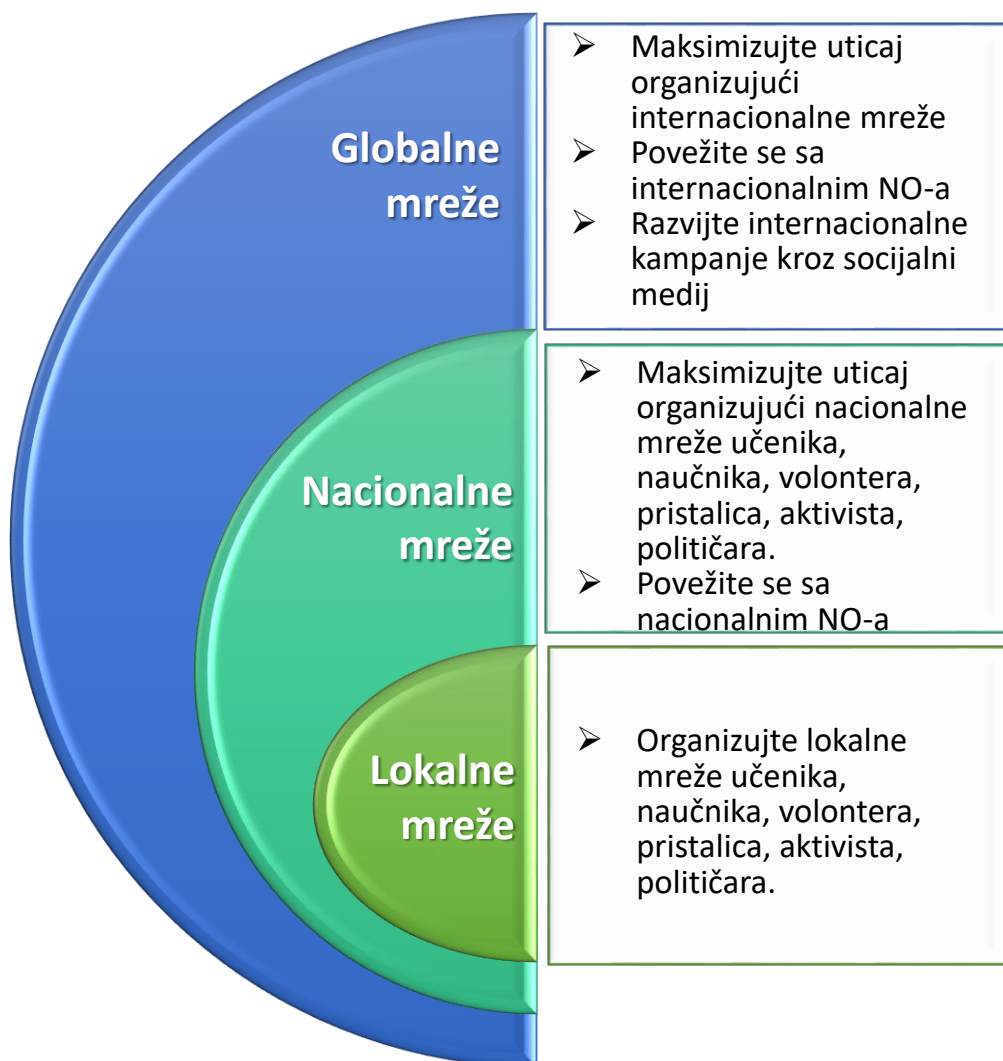
Javne rasprave Učenici organizuju i/ili učestvuju u javnim raspravama

- Organizujte rasprave u školi
- Organizujte rasprave u zajednici
- Učestvujte u raspravama na TV

Učenički aktivizam Učenici organizuju akcije omladinskog aktivizma

- Informišite kolege, porodicu, komšije i javnost
- Organizujte i učestvujte u protestima ili demonstracijama

Primjeri umrežavanja i dijeljenja

Primjeri izdržavanja promjena

Podržite promjenu

Učenici poduzimaju dodatne akcije kako bi podržali promjenu

- **Držite problem u vijestima**
(npr. TV vijesti, radio emitovanje)

Usvojite mjere

Učenici usvajaju nove mjere koje mogu izdržati promjenu

- **Usvojite nove mjere i radnje radi osnaženja promjene**
(npr. pozovite internacionalne aktiviste)

Bavite se strukturalnim uzrocima

Učenici primjenjuju radnje kako bi se što bolje bavili strukturalnim uzrocima

- **Integrišite dodatne radnje u drugim oblastima i nivoima**
(npr. zvanično pismo parlamentu)

Nagradite ljude

Učenici nagrađuju ljude koji učestvuju i pomažu

- **Nagradite učenike, volontere, pristalice**
(npr. dajte nagrade, certifikate, medalje)

Informišite javnost

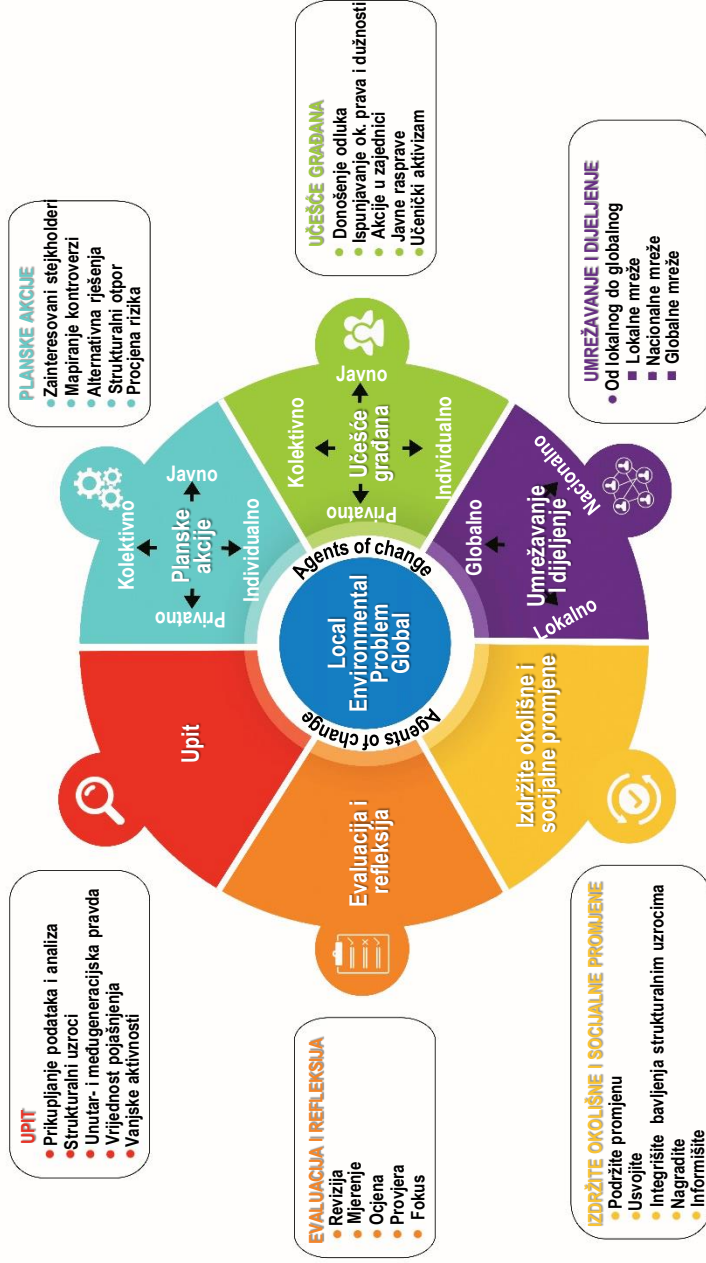
Učenici informišu javnost o njihovim uspješnim akcijama

- **Diseminacija njihovih uspješnih akcija**
(npr. izložbe, postovi i videa socijalnih mreža)

Primjeri evaluacije i refleksije

Pedagoški pristup obrazovanja za okolišno građanstvo

Source: Hadjichambis, A. Ch. i Paraskeva-Hadjichambi D. (2020). Education for Environmental Citizenship: the pedagogical approach (Pedagoški pristup u obrazovanju za okolišno građanstvo). In: A. Ch. Hadjichambis, P. Reis, D. Paraskeva-Hadjichambi et al. (Eds) *Conceptualizing environmental citizenship for 21st century education* (pp 237-261). Cham, Švicarska: Springer.

- Evropska mreža za okolišno građanstvo – ENEC (2018a). Defining “Environmental Citizenship” (Definisanje „okolišnog građanstva“). Preuzeto sa <http://enec-cost.eu/our-approach/enec-environmental-citizenship/>
- Evropska mreža za okolišno građanstvo – ENEC (2018b). (Definisanje „okolišnog građanstva“). Preuzeto sa <http://enec-cost.eu/our-approach/education-for-environmental-citizenship/>
- Evropska mreža za okolišno građanstvo – ENEC (2018c). (Definisanje „okolišnog građanina“). Preuzeto sa <http://enec-cost.eu/environmental-citizen/>
- Hadjichambis, A. Ch. i Paraskeva-Hadjichambi D. (2020) Education for Environmental Citizenship: the pedagogical approach (Obrazovanje za okolišno građanstvo: pedagoški pristup). U: A.Ch. Hadjichambis, P.Reis, D. Parakseva-Hadjichambi et al. (Eds) *Conceptualizing environmental citizenship for 21st century education (Konceptualizovanje okolišnog građanstva za obrazovanje 21. vijeka (str 237-261)*. Cham, Švicarska: Springer.

Zahvale

Ova brošura je bazirana na Cost projektu ENEC – Evropska mreža za okolišno građanstvo (CA16229) koji je podržan od strane COST-a (Evropske saradnje u nauci i tehnologiji).

ENEC konzorcijum: Autori brošure iz pojedinih država koji su odgovorni za prevod

Albanija: Nevila XHINDI, Enis SOKOLI

Austrija: Katharina LAPIN, Florian LEREGGER, Johann ZOESCHER

Bosna i Hercegovina: Haris GEKIĆ (Bosanski), Mirjana ŽABIĆ (Srpski)

Bugarska: Dilyana KERANOVA, Borislav MANOV

Hrvatska: Ivan ŠULC, Slaven GAŠPAROVIĆ, Barbara SLADONJA, Danijela POLJUHA

Kipar: Andreas Ch. HADJICHAMBIS, Demetra PARASKEVA-HADJICHAMBI

Francuska: Theodora BALMON, Bruno GARNIER

Grčka: Marianna KALAITZIDAKI, George FARANGITAKIS, Anastasia PASCHALIDOU, Themistoklis SBAROUNIS

Mađarska: Boldizsár MEGYESI, Adrienne CSIZMADY, Imre KOVÁCH, Zoltán FERENCZ

Island: David C. FINGER

Italija: Daniela CONTI, Luca BAGLIVO, Claudia SARTORETTI

Izrael (Hebrejski): Keren MINZ, Zvi WEINSTEIN, Daphne GOLDMAN, Ariel SARID

Litvanija: Audronė TELEŠIENĖ, Aistė BALŽEKIENĖ, Auđra BALUNDĖ

Crna Gora: Irena PETRUŠIĆ (Bilafer), Sanja PERUNIĆIĆ, Jovana JOVANOVIĆ

Srbija: Mirjana LENHARDT, Vesela RADOVIĆ, Vladan ĐOKIĆ, Zorana ĐORĐEVIĆ, Mirjana ČUJIĆ

Slovačka: Vladislav KAPUTA, Hubert PALUŠ, Hana MAŤOVÁ, Mikuláš ŠUPÍN

Šlovenija: Željko OSET, Maša KOVIĆ DINE

Španija: María Gema PARRA ANGUIA, Alexandra DELGADO JIMÉNEZ, Marta ROMERO ARIZA

Turska: Hasan Volkan ORAL, Aliye Suna ERSES YAY, Erkan CERMIK

Izdavač:

Evropska mreža za okolišno građanstvo – ENEC Cost projekat (CA16229)

Na ovu brošuru se navodi referenca u nastavku:

Hadjichambis, A. Ch., Paraskeva-Hadjichambi D., Reis, P., Knippels, M.C., Christodoulou A., Xhindi, N., Sokoli, E., Lapin, K., Leregger, F., Zoescher, J., Zabic, M., Gekic, H., Keranova, D., Manov, B., Sulc, I., Gasparovic, S., Sladonja, B., Poljuha, D., Balmon, T., Garnier, B., Kalaitzidaki, M., Farangitakis, G., Paschalidou, A. Sbarounis, T., Megyesi, B., Csizmady, A., Kovách, I., Ferencz, Z., Finger, D.C., Conti, D., Baglivo, L., Sartoretti, C., Minz, K., Weinstein, Z., Goldman, D., Sarid, A., Telešienė, A., Balžekienė, A., Balundė, A., Petrusic (Bilafer), I., Perunicic, S., Jovanovic, J., Lenhardt, M., Radovic, V., Djokic, V., Djordjevic, Z., Cujic, M., Kaputa, V., Paluš, H., Maťová, H., Šupín, M., Oset, Z., Kovič Dine, M., Parra Anguita, M.G., Delgado Jiménez, A., Romero Ariza, M., Oral, H.V., Erses Yay, A.S., Cermik, E. (2019). *Education for Environmental Citizenship In Focus (in English)*. Lemesos, Cyprus: European Network for Environmental Citizenship – ENEC Cost Action.

Predložena referenca za ovu brošuru:

ENEC Consortium (2019). *Education for Environmental Citizenship In Focus (in English)*. Lemesos, Cyprus: European Network for Environmental Citizenship – ENEC Cost Action.

Ova brošura je bazirana na poglavlju knjige:

Hadjichambis, A. Ch. i Paraskeva-Hadjichambi D. (2020). Education for Environmental Citizenship: the pedagogical approach (Obrazovanje za okolišno građanstvo: pedagoški pristup). U: A. Ch. Hadjichambis, P. Reis, D. Parakseva-Hadjichambi et al. (Eds) *Conceptualizing environmental citizenship for 21st century education (Konceptualizovanje okolišnog građanstva za obrazovanje 21. vijeka)* (str 237-261). Cham, Švicarska: Springer.

Upravni odbor (UO) ENEC-a:

- Dr Andreas HADJICHAMBIS (CY), Cyprus Center for Environmental Research and Education, CYCERE, MOEC, Kipar (Predsjedavajući projekta)
 - Prof Pedro REIS (PT), University of Lisbon, Portugal (Zamjenik predsjedavajućeg)
- Vođe radnih grupa:
- Dr Marta ROMRO ARIZA (ES), University of Jaen, Španija (Primarno formalno)
 - Dr Jelle BOEVE-DE PAUW (BE), University of Antwerp, Belgija (Primarno neformalno)
 - Dr Niklas GERICKE (SE), Karlstad University, Švedska (Sekundarno formalno)
 - Dr Demetra HADJICHAMBI (CY), Cyprus Center for Environmental Research and Education, CYCERE, MOEC, Kipar (Sekundarno neformalno)

-Ostali članovi:

- Dr Andri CHRISTODOULOU (UK), University of Southampton, Ujedinjeno Kraljevstvo (Mladi istraživač i koordinator za jednakost polova – STSM koordinator)
- Dr Marie-Christine KNIPPELS (NL), Universiteit Utrecht, Holandija (Koordinator odbora za diseminaciju – Menadžer komunikacija)

Zamjenici vođa radnih grupa:

- Radna grupa 1:
Dr Audrone TELESUENE, Kaunas University of Technology, Litvanija
- Radna grupa 2:
Dr. Rares HALBAC-COTOARA-ZAMFIR, Universitatea Politehnica Timisoara, Rumunija
- Radna grupa 3:
Dr Lihong HUANG, Oslo Metropolitan University, Youth Research Unit of NOVA, Oslo, Norveška
- Radna grupa 4:
Prof Daphne GOLDMAN, Beit Berl Academic College, Izrael

ISBN: 978-9963-9275-7-9

Evropska mreža za okolišno građanstvo (ENEC) – finansirana kao COST projekat (CA16229-Horizon 2020) – okuplja više od 130 stručnjaka iz 38 zemalja s ciljem poboljšanja razumijevanja, prakse i procjene okolišnog građanstva u Evropi i zemljama učesnicama.

Okolišno građanstvo je uticajan koncept u mnogim različitim oblastima kao što su ekonomija, politika, filozofija, upravljanje organizacijama i korporacijama i marketing, a moglo bi biti bolje iskorišteno i zasnovano posebno u oblasti obrazovanja.

Savremena okolišna kriza sa klimatskim promjenama, gubitkom biodiverziteta, zagađenjem zraka i svim drugim lokalnim i globalnim problemima okoliša zahtijeva obrazovanje koje je sposobno osnažiti okolišne građane. Obrazovanje igra ključnu ulogu u oblikovanju budućih okolišnih građana.

Pedagoški pristup obrazovanja za okolišno građanstvo prijedlog je koji vodi u tom pravcu. Pristup preporučuje određene elemente kao faze i korake koje nije sve obavezno slijediti ili ih primjenjivati u određenom linearnom redoslijedu.

Zavisno od okolišnog problema koji se proučava, nivoa obrazovanja (npr. osnovno ili srednje) i obrazovnim tipovima (npr. formalno ili neformalno), mogu se izvršiti potrebne izmjene i dopune.

Nadamo se da će ova brošura biti korisna obrazovnoj zajednici.